Sprawozdanie z przebiegu Szkoły Letniej

Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS, Gdynia – 6 - 8 lipca 2016 r.

Tegoroczna 2. edycja Szkoły Letniej Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS odbyła się w dniach 6 – 8 lipca 2016 r. w Gdyni, a tematem wiodącym była ochrona i konserwacja architektury modernistycznej oraz kwestie wartościowania architektury historycznej. Współorganizatorami wydarzenia był Urząd Miasta Gdyni oraz Wydział Architektury Politechniki Gdańskiej - Katedra Historii, Teorii Architektury i Konserwacji Zabytków.

Fot. Aleksandra Lewicka

Gdynia, będąca symbolem II Rzeczypospolitej, jest unikalnym zespołem miejskim powstałym od podstaw wraz z portem w okresie dwudziestolecia międzywojennego. Zespół modernistycznej zabudowy Śródmieścia posiada szczególne wartości historyczne, artystyczne i naukowe, czego potwierdzeniem jest nadanie statusu Pomnik Historii w 2015 r. przez Prezydenta RP. Zabytkowy zespół został zaprojektowany przez czołowych polskich architektów i urbanistów, co decyduje o wysokich walorach architektonicznych zabudowy. Z tego względu Gdynia stała się optymalną przestrzenią dla spotkania osób zaangażowanych w ochronę i konserwację dziedzictwa doby modernizmu - pracowników służb konserwatorskich, jednostek naukowych i badawczych, architektów i dyplomowanych konserwatorów dzieł sztuki.

Sesja rozpoczynająca Szkołę Letnią ICOMOS miała miejsce w Sali Rady Miasta Gdyni i została poprzedzona oficjalnym powitaniem uczestników przez Pana Marka Stępę, Wiceprezydenta Gdyni oraz prof. Bogusława Szmygina, Prezesa PKN ICOMOS. Pierwszym z prelegentów była prof. Maria J. Sołtysik, Wydział Architektury PG, której referat dotyczył rozwoju przestrzennego i urbanistyki Gdyni. Wystąpienie ukazało zmiany obszaru osadniczego i proces kształtowania Gdyni jako ośrodka miejskiego w l. 20. i 30. XX w. Pan wiceprezydent Marek Stępa przedstawił strategie Gminy w zakresie ochrony zabytków i przestrzeni publicznej, podkreślając jednocześnie potrzebę zaangażowania społeczności lokalnej w te procesy. Następnie prof. Bogusław Szmygin podniósł istotną kwestię analizy wartości obiektów, jako podstawy ochrony zabytków architektury. Wyeksponowane zostało

fundamentalne znaczenie prawidłowo przeprowadzonego wartościowania, opartego na obiektywnych kryteriach. W tym kontekście poruszony został również temat teorii konserwatorskich i dokumentów doktrynalnych. Panel wykładów zakończył Pan Robert Hirsch, Miejski Konserwator Zabytków w Gdyni, omawiając zakres ochrony konserwatorskiej miasta i prezentując wybrane zabytki gdyńskiego modernizmu – zarówno przykłady obiektów mieszkalnych, jak i przemysłowych. Sesja poranna była wprowadzeniem do wizyt studialnych w obiektach i terenowej prezentacji wybranych zabytków.

Popołudniowe zwiedzanie miasta umożliwiło bezpośrednie poznanie architektury Gdyni. Miejski Konserwator Zabytków, oprowadzający uczestników, przedstawił prace konserwatorskie systematycznie realizowane na terenie śródmieścia. Trasa prowadziła z gmachu urzędu miasta przy al. Marszałka J. Piłsudskiego przez ulicę Świętojańską w kierunku Mola Południowego, następnie poprzez Plac Kaszubski, ulicę Starowiejska w kierunku pl. Konstytucji. Ostatni etap miejskiej wędrówki wiódł przez ul. 10 Lutego i sąsiadujące ulice, w stronę Skweru Kościuszki. Wśród najważniejszych zaprezentowanych zabytków okresu międzywojennego znalazły się: kamienica Wegnera z 1937 r. – ul. Świętojańska 89; Kamienica Stankiewiczów z 1931 r. – ul. Świętojańska 53; d. Gmach Biura Budowy Portu z 1928 r. – ul. Waszyngtona 38; kamienica Hundsdorffów z 1933 r. (1936 r.) – ul. Starowiejska 7; Miejskie Hale Targowe – ul. Wójta Radtkego 36; gmach Sądu Rejonowego z 1936 r. – pl. Konstytucji 5; d. biurowiec ZUS z 1936 r. – ul. 10 Lutego 24; zespół mieszkaniowy Banku Gospodarstwa Krajowego z l. 1935-1939 – ul. 3-go Maja 27/31 (z prowadzonym przez mieszkańców mini-muzeum gromadzącym historyczne elementy wystroju i wyposażenia). Zainteresowanie wzbudzały kwestie rozwiązań materiałowych oraz

Fot. Agnieszka Olczyk

ochrony tynków szlachetnych, także w kontekście termomodernizacji. Słuchacze zapoznali się z pracami konserwatorskimi i rewaloryzacyjnymi prowadzonymi we wnętrzach sądu.

Prezentacja terenowa była także okazją do analizy powojennych realizacji – m.in. gdyńskiej siedziby YMCA z l. 1948-1951 i konsekrowanego w 1966 r. kościoła Najświętszego Serca Pana Jezusa, wpisanych do rejestru zabytków. Zwiedzanie było okazją do dyskusji nt. wpływu współczesnej zabudowy na historyczny układ urbanistyczny.

Fot. Agnieszka Olczyk

W programie drugiego dnia znalazł się objazd autokarem i prezentacja zabudowy poza centrum Gdyni. Na terenie Oksywia, jednej z najstarszych osad na terenie Gdyni, uczestnicy odwiedzili kościół św. Michała Archanioła, którego dzieje są datowane na XIII w., a także położony w pobliżu Zespół Dowództwa Floty, zbudowany etapami w nurcie klasycyzmu akademickiego w l. 1924-1926 i 1928-1930. Ze względu na zróżnicowany stan własnościowy, stan techniczny i zakres ochrony, cenny zespół był przykładem złożoności problemów konserwatorskich.

Fot. Aleksandra Lewicka

W dzielnicy Grabówek omówiono zespół zabudowań Akademii Morskiej w Gdyni (d. Szkoły Morskiej) z l. 1926 – 1930 o elewacjach opracowanych w dekoracyjnym wątku z szarej cegły cementowej. Wiele uwagi tego dnia poświęcono zabytkom gdyńskiego portu, w tym budowlom magazynowym o cechach umiarkowanego modernizmu z przełomu l. 20./30. Do szczególnie cennych zabytków portu należy zaliczyć pochodzący z 1933 r. monumentalny Dworzec Morski – „okno na świat", mieszczący od 2015 r. Muzeum Emigracji. Poznanie historii miejsca i przebiegu prac budowlano-konserwatorskich wyraźnie uzmysłowiło złożoność procesu tworzenia nowoczesnej placówki muzealnej w zabytkowym obiekcie.

Organizatorzy zapewnili możliwość zwiedzania wystawy, a sala muzeum były również miejscem przewidzianej dyskusji oraz wymiany opinii na tematy ochrony i wartościowania zabytków architektury modernistycznej.

Dalsze etapy zwiedzania obejmowały Redłowo i tamtejszy Pomorski Park Naukowo-Technologiczny z siedzibą w historycznych zabudowaniach zajezdni autobusowej z końca l. 30 oraz Orłowo z Zajazdem Adlera z ok. 1840 r., który na przestrzeni ostatnich lat podlegał kompleksowym pracom zabezpieczającym i konserwatorskim. Intensywny dzień zakończyła analiza problematyki ochrony i konserwacji dworca głównego PKP w Gdyni, w którego wnętrzach uwagę zwraca dekoracja sklepienia d. sali restauracyjnej z l. 50. XX w.

Trzeci dzień w całości poświęcony został sesji naukowej prowadzonej przez zaproszonych specjalistów. Prof. Maria J. Sołtysik na przykładzie Gdyni przedstawiła zróżnicowany pejzaż architektury modernistycznej, systematyzując fazy rozwoju tego nurtu i związane z tym pojęcia. Dr hab. inż. arch. Jakub Szczepański, z Wydziału Architektury PG, omówił złożony proces ochrony architektury najnowszej przywołując także rozwiązania systemowe stosowane w innych krajach UE. Dr hab. inż. arch. Monika Bogdanowska, z Wydziału Architektury PK, zaprezentowała pierwszy wielojęzyczny słownik konserwacji i restauracji dzieł sztuki dostępny on-line, opracowany przez specjalistów różnych dziedzin w ramach projektu naukowego. Referat dr inż. arch. Anny Orchowskiej-Smolińskiej, z Wydziału Architektury PG, omawiał historię portu i architektury portowej w Gdyni oraz prezentował przykłady przemian zachodzących tej części miasta. Tomasz Błyskosz, z

Narodowego Instytutu Dziedzictwa, omówił zjawiska związane z wartościowaniem obiektów historycznych i ochroną architektury modernistycznej. Dr Andrzej Siwek, z Narodowego Instytutu Dziedzictwa, na przykładach pochodzących z terenu całego kraju zaprezentował pozadoktrynalne czynniki wartościowania architektury modernistycznej i socmodernistycznej. Sesję zakończyło wystąpienie prof. Kamila Zeidlera, z Uniwersytetu Gdańskiego, który wprowadził słuchaczy w złożoną problematykę prawną ochrony zabytków. W trakcie sesji uczestnicy mieli okazję zadawania pytań i przeprowadzenia krótkiej dyskusji, która poprzedziła podsumowanie trzydniowego programu oraz wręczenie dyplomów.

Fot. Alina Limańska-Michalska

Należy podkreślić, że Organizatorzy zadbali o wysoki poziom merytoryczny wydarzenia, jak i o doskonałą stronę organizacyjną, co pozwala zakładać, że kolejna edycja Szkoły Letniej ICOMOS ponownie cieszyć się będzie dużym zainteresowaniem uczestników, stając się płaszczyzną wymiany doświadczeń. Znaczną wartością wydarzenia była możliwość poszerzenia wiedzy z zakresu historii architektury i konserwacji zabytków, a trzydniowy intensywny program dobitnie uzmysłowił znaczenie prawidłowo chronionego dziedzictwa kulturowego dla budowania tożsamości miejsca.

Opracował: Michał Szkoła, Kraków